

УДК 821.161.2.09:7.035–0.54.72(430)«193»

Галина Білик

МЮНХЕНСЬКІ СТОРІНКИ В ІСТОРІОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКОГО НЕОКЛАСИЦИЗМУ

У статті здійснено літературознавчу рецензію Мюнхена як історіографічного топоса проблеми розвитку українського літературного неокласицизму, розглянуто культивування цього стилю представниками української діаспори: публікацію творів поетів-неокласиків у періодиці, збірниках та окремих виданнями; створення мемуарних і наукових матеріалів про них; увіковічення пам'яті митців; розвиток неокласицистичних традицій мюнхенською літературною еміграцією після заборони наряду й репресивного знищення його представників в Україні в 1930-х рр.

Ключові слова: неокласики, неокласицизм, стиль, генеза, україністика Мюнхена.

Неокласицизм – один зі стилів в українському письменстві ХХ століття, якому, як

жодному іншому, від самого свого зародження й до наших днів доводиться йти дорогою контроверз, повсякчасно обстоюючи власну художньо-естетичну присутність у культурі, себто цілісність, системність, самтотожність як мистецького явища. Концептуально визрівши на початку 1920-х років у творчості київських поетів і вчених – неокласиків Миколи Зерова, Максима Рильського, Павла Филиповича, Освальда Буртгардта, Михайла Драй-Хмари, текстуально втілюючись у низці їхніх оригінальних і перекладацьких речей – збірках «Антологія римської поезії» (1920), «Нова українська поезія» (1920), «Камена» (1924) М. Зерова, «Під осінніми зорями» (1918), «Синя далечинь» (1922), «Поєми»

© Г. Білик, 2014

(1925), «Крізь бурю і сніг» (1925), «Тринадцята весна» (1926), «Гомін і відгомін» (1929), «Де сходяться дороги» (1929) М. Рильського, «Земля і вітер» (1922), «Простір» (1925) П. Филиповича, «Залізні сонети» (1926) О. Бурггардта, «Проростень» (1926) М. Драй-Хмари, публікаціях кожного з авторів у літературних збірниках і періодиці (див., зокрема, перелік у кн. [9, т. I, с. 12–13, 145–147, 635; с. 183–185; с. 408–414; с. 519–521]), промовах на диспуті «Шляхи розвитку сучасної літератури» 24 травня 1925 року й науково-критичних виступах у пресі (див. у кн. [9, т. II, с. 324; с. 327; с. 331]), неокласицизм викликав на себе різку партійно-пролетарську критику (Д. Загул, «Література чи літературщина («Про українських неокласиків»)» (1926); Я. Савченко, «Азіятський Апокаліпсис» (1926), «Поети й белетристи» (1927), «Проти реставрації греко-римського мистецтва» (1927) тощо), опонування, а подеколи й відверте неприйняття з боку окремих письменників-сучасників (П. Тичина, «Замість сонетів і октав» (1920), В. Сосюра, «Неокласикам» (1927), ін.), що було виразно зартикульовано під час літературної дискусії 1925–1928 років. Невдовзі результатом духовного геноциду України з боку тоталітарно-комуністичного режиму стало в'язничне присилування М. Рильського змінити творчі орієнтири (1931), по суті, примус до еміграції О. Бурггардта (1931), арешт і фізичне знищення М. Зерова, П. Филиповича, М. Драй-Хмари в соловецьких і колимських таборах (1937–1939). Таким чином в Україні на кілька десятиліть – фактично до середини 1980-х років – тему неокласицизму було закрито, а імена й твори його чільних представників (окрім М. Рильського) зайве не афішувалися. Правда, після XX з'їзду КПРС (1956) були «тихо» реабілітовані М. Зеров і П. Филипович (1958); журнал «Жовтень» (1965, № 1) опублікував посмертно статтю М. Рильського «Микола Зеров – поет і перекладач», яка по інерції «відбілювала» митця та його колег від «реакційного мистецтва»; вийшло «Вибране» М. Зерова (1966) і тоді ще «ворога народу» М. Драй-Хмари (1969; реабілітований 1989), а втім, повного поновлення в правах ані стиль, ані його репрезентанти на батьківщині не здобули. Та й навіть сьогодні в Україні, попри те, що захищено близько двох десятків дисертацій із проблеми, існування неокласицизму викликає сумнів («...термін «Н[еокласика]» потребує відмежування від неадекватного йому неокласицизму. У «неокласиків» немає творів, що відповідали б суворим вимогам класицистичної поетики як замкнутої художньо-стильової системи з притаманними їй раціоналістичним мімізисом, статичністю, пластичністю, у якій відсутні інтимні мотиви та переживання, із урів-

новаженою версифікацією та використанням лише античних алегорій. <...> Ю. Шерех <...> неадекватно перейменував [київську «Неокласику»] на неокласицизм...» [5, т. II, с. 115], – пише Ю. Ковалів), а художня якість творів носіїв стилю декому з науковців усеяє недовіру («...«правильного» ідеологічного спрямування, але невисокого художнього рівня» [6, с. 29], – так оцінює В. Моренець творчі потуги продовжувачів київської неокласичної традиції М. Ореста і Ю. Клена). Тож цілком підтримуємо дослідницю В. Агеєву в її висновку про те, що «рецепція неокласицизму» в ті чи ті періоди ХХ століття (і так само сьогодні) прочитується «як діагноз стану вітчизняної культури» [1, с. 51], засвідчення рівня її самоцінності, «само-собою-наповнення», водночас стаючи посвідкою на фаховість і науковому товариству.

У цьому контексті вмотивовано визріває твердження про те, що саме завдяки українській спільноті західного закордону й еміграції пам'ять про митців-неокласиків протягом нищівних десятиліть репресій, війни і застою було збережено, їхні твори й науково-критичні праці віднайдено й перевидано, перекладено іншими мовами, а стильову систему творчості не тільки теоретично осмислено, але й розвинуто й переконливо вписано у європейський та світовий контекст.

Український неокласицизм проникав у ширший міжнародний простір разом із потоками наших інтелігентів-біженців уже від початку 1920-х років. Можемо вирізнити кілька етапів і площин його європейського утвердження:

1) діяльність «Літературно-наукового Вістника» («Вістника») й «вістниківської кватриги», «празької» та «варшавської» шкіл (Галичина – Чехословаччина – Польща, 1922–1939–1943), закладення фундаменту професійних неокласицистичних студій;

2) діяльність Мистецького Українського Руху (Німеччина, 1945–1948) із його форумами, дискусіями, періодикою;

3) діяльність Українського Вільного Університету (Відень (Австрія, 1921) – Прага (Чехословаччина, 1921–1945) – Мюнхен (Баварія, 1945 – наші дні)) з його науковими товариствами, виданнями, фундаціями й симпатиками в багатьох країнах світу і – ширше – цілого мюнхенського українознавчого середовища.

Звісно, що ці українські інтелектуально-творчі центри зарубіжжя вже не раз висвітлювалися дослідниками, і зокрема – з проєкцією на неокласицизм. Приміром, в останні роки потужними ретрансляторами теми вісництва в Україні є Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка й Науково-ідеологічний центр імені Дмитра Донцова,

завдяки яким видрукувані були наукові збірники «Творчість Юрія Клена в контексті українського неокласицизму та вісниківського неоромантизму» (2004, гол. ред. Л. Кравченко), «Вісниківство: літературна традиція та ідеї» (2009, гол. редкол. Л. Кравченко; 2012, гол. редкол. О. Баган), низка літературно-художніх, есеїстичних, культурологічних видань; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, де в започаткованій 2009 року серії «XX століття: від модерності до традиції» вийшли наразі збірники наукових праць «Естетика і поетика творчості Леоніда Мосендза» (2010, гол. редкол. І. Руснак), «Творчість Юрія Клена і міжвоєнна доба в українській літературі» (2012, гол. редкол. І. Руснак). МУР і функціонування науково-літературного осередку українства в Мюнхені нині активно вивчаються в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному університеті «Києво-Могилянська академія» тощо, і так само важливим кроком тут є видання (співвідносно з нашою темою) науково-критичної спадщини й мемуаристики В. Державина, І. Качуровського, І. Костецького, Г. Костюка, В. Петрова, Н. Полонської-Василенко, Д. Чижевського, Ю. Шевельова та ін. діячів діаспори, підготовлені сучасними вітчизняними вченими. Адже ці документи епохи, крім того, що становлять собою глибокі й оригінальні дискурси та є джерелом знань про духовні інтенції їхніх авторів, ще й дають історичну реляцію фактів культурного процесу, за якими дослідник може дошукатися відповідей на багато запитань.

Наша робота стосується мюнхенського інтелектуального українства, а саме визрівання в ньому фахового погляду на український неокласицизм, культивування і творчого розвитку цього стилю літераторами. **Маємо на меті** окреслити ті головні форми діяльності, які скервані були на реабілітацію чесних імен київських неокласиків, збереження пам'яті про них та популяризацію їхньої творчості й естетично-кредо.

Вивчення саме мюнхенського контексту неокласицистичного стилю, на наш погляд, дозволяє судити про його остаточне утвердження як художньо-естетичної системи, котра еволюціонувала від «школи неокласиків» до напрямку і вже прочитувалася не тільки в бінарних опозиціях із неоромантизмом, класицизмом, «національно-органічним стилем», а як самодостатнє художнє явище, що має свою історично-світоглядну зумовленість, формозмістову парадигму, культурну місію.

Важливо, що неокласицизм у літературному житті української діаспори мав, умовно кажучи, своїх «повпредів»: це один із «грона п'ятірного» О. Бурґгардт (Ю. Клен, 1891–1947), який увічнив творчих колег, занотувавши, як свідок, їхні трагічні долі у хвилюючих «Спогадах про неокласиків»; брат і духовний послідовник лідера неокласиків М. Зерова – М. Орест (1901–1963), котрий, як тільки звільнився з ув'язнення й вибрався за кордон, окреслив перед собою чітку мету: «Я хочу зробити для пам'яті брата, якому я багато чим зобов'язаний, все, що зможу...» (з листа до С. Гординського від 6 лютого 1943 року (цит. за [7, с. 1236]); знаний філолог-полеміст В. Державин (1899–1964), який уже в 1920-х роках в Україні засвідчив свої літературні вподобання, підготувавши передмови до видань М. Зерова, П. Филиповича й давши однією зі статей гідну відсіч нападникам на неокласиків («Уваги з «марксівської літературної критики» (З приводу книжок Я. Савченка «Поети й белетристи» та «Проти реставрації»)), ж. ВА-ПЛІТЕ, 1927, № 5, с. 174–182), а на еміграції продовжував обстоювати неокласицистичну стилістику в дискусіях із МУРОм, заснував літературну групу «Світання» й однойменний альманах, який маніфестував його із соратниками погляди; «шостий у гроні» неокласиків, їхній колишній близький приятель і колега – блискучий прозаїк, критик, учений, правда, з репутацією «завербованого» й «розвідника», В. Петров (1894–1969), котрий, за науковим свідченням В. Брюховецького, свого часу і запровадив назву «групи» («...ще 30 червня 1923 року на засіданні Історико-літературного товариства у Всеукраїнській Академії Наук саме він виголосив доповідь «Українські неокласики» (інша згадувана в літературі версія назви цієї доповіді: «Український неокласицизм /Филипович, Зеров і Рильський/»)» [3, с. 14]), у 1920-х роках зробив низку публікацій і виступів про митців, а в еміграційний період життя (1942–1949) розвинув тему; пізніше до кола adeptів неокласики долучився яскравий письменник, літературознавець, педагог, радіожурналіст І. Качуровський (1918–2013), який утілював собою не лише творчу, а й суто психологічну парадигму людини-митця-неокласика.

Безумовно, що з цими діячами культури прийшла на мюнхенські терени й тема неокласицизму – як вияв індивідуального смаку й особистої людської пов'язаності, а підігріта на певному історичному етапі дискусіями, вона набула доволі масштабного висвітлення. Однак не можна не зацентувати й вагу власне мюнхенського інтелектуального середовища в поширенні «українських наукових студій в німецькомовному просторі», і тут покликаємося на

твердження У. Пацке: «Особлива роль Мюнхена зумовлена кількома факторами. Ставши після 1945 р. центром української діаспори, Мюнхен був дуже вигідним місцем для тих доволі чисельних інституцій, що займалися Україною чи Східною Європою. Окрім того, розвиткові україністичних досліджень у Мюнхені сприяла також тісна взаємодія усіх наявних тут інституцій, а також велика кількість осіб українського походження, які перебували в Мюнхені та його околицях» [8, с. 116–117].

Опрацьовуючи мюнхенську історіографію українського неокласицизму, вирізняємо 4 основні контексти репрезентації культурному середовищу цього стилю та його носіїв:

1) пресовий – діяльність низки періодичних видань, які публікували твори неокласиків і статті про них;

2) видавничий – упорядкування і друк книжкових видань митців «грона п'ятірного» та присвячених їм мемуарних збірників;

3) науково-дослідницький – фахова розробка проблеми неокласицизму й предметний аналіз творчого набутку його представників українськими науковими й українознавчими осередками Мюнхена, як-от УВУ, АМУ;

4) художньо-творчий – культивування неокласицистичного стилю як естетичної системи й літературної традиції його послідовниками.

Так, 1946 року мюнхенська діаспора долучилася до появи МУРівської друкованої продукції: МУР (Мистецький Український Рух) : зб. літературно-мистецької проблематики / ред. В. Домонтович, М. Іванейко, Борис Подоляк, Юрій Шерех. – Зб. 1. – Мюнхен-Карльсфельд, 1946. Уміщено статтю Ю. Шереха «Стилі сучасної української літератури на еміграції» (с. 54–80), яка простежує «відхід від неокласицизму» Ю. Клена, М. Ореста; у Хроніці подибуємо заувагу «неокласичний» стосовно поезії Ю. Чорного; Зб. 2. – Мюнхен-Карльсфельд, 1946. Уміщено статтю В. Державина «Проблема клясицизму та систематика літературних стилів» (с. 19–36), у якій дано теоретичну характеристику класицизму (розвідка задумана як вступ до ширшої праці – «Клясицизм і неоклясики»); опубліковано вірш Ю. Клена «Міста» (с. 37).

Того ж 1946 року В. Петров-Домонтович публікує в періодиці кілька матеріалів, так чи так пов'язаних із творчістю неокласиків: [Петренко В.] *Мистці слова – бійцями революції* // Самостійник: Суспільно-політичний місячник (Мюнхен, № 3 (7), с. 13–16), *Петров В. Драматична поема Л. Українки «Касандра»* // Рідне слово (Мюнхен-Фрайман, ч. 3–4, с. 69–76), *Проблема Олесья* // Рідне слово (Мюнхен-Фрайман, ч. 6, с. 20–28), *Микола Зеров та Іван Франко:*

(До історії історико-літературних взаємовідносин) // Рідне слово (Мюнхен-Карльсфельд, ч. 6, с. 31–46), *Проблеми літературознавства за останні 25-ліття (1920–1945)* // Науково-літературознавчий збірник «Світання» (Мюнхен, ч. 2, с. 43–52), [Бер В.] *Злидні днів. До питання про «багату літературу»* // Українська трибуна (Мюнхен, 1 лист., с. 4), *Проблема великої літератури* // Українська трибуна (Мюнхен, 17 лист., с. 3).

1947 року побачило світ перше книжково-мемуарне видання про поетів «грона п'ятірного»: *Клен Ю. Спогади про неоклясицизм*. – Мюнхен: Накладом Української Видавничої Спілки в Мюнхені. Тоді ж тижневик «Українська Трибуна» (ред. З. Пеленський) друкує статті В. Державина «Наша літературна романтика, її зразки та претензії» (ч. 53), «Войовничий неоклясицизм С. Гординського» (чч. 79, 81), а додаток до нього «Арка» (за ред. В. Домонтовича, Ю. Косача, Б. Нижанківського, З. Тарнавського, Ю. Шереха) подає цілу низку публікацій із теми: № 2–3 (серпень-вересень). Уміщено статтю Ю. Шереха «Року Божого 1946. Замість огляду українського письменства 1946 р.» (с. 1–8), у якій у руслі дискусії з В. Державиним трактується неокласицистична поетика та її практичне втілення у творах сучасників, учергове акцентується «відхід від неокласицизму» Ю. Клена, М. Ореста, Л. Мосендза, О. Ольжича, О. Стефановича, О. Лятуринської; водночас високо оцінюється Орестове й Кленове перекладацтво; йдеться про різне стильове обличчя групи «Світання» (хоч «і там не обійшлося без випадкових гостей і недовготривалих попутників (Костецький, Лиман, Гординський)»); опубліковано *оригінальні вірші М. Ореста з циклу «Карби і кола»* (с. 37) і його *переклад* із Р. М. Рільке (с. 33–34); № 4 (жовтень). Подано *переклад М. Ореста з Г. Ф. Гофманстала* (с. 41); № 5 (листопад). Уміщено *сповіщення про смерть Ю. Клена* (с. 5); *вірші М. Зерова «Лестфигони», «Параду», «Вечір», «Я не складав тобі ні гімнів, ні поем...»* (с. 7–8), *«Баяду про час» М. Ореста* (с. 25); № 6 (грудень). Уміщено *допис «Пам'яті поета»* [Ю. Клена] Ю. Шереха (с. 1–2), *Кленів «Медальйон»* (с. 2–5) (*на жаль, повного доступу до ч. 6 ми не мали*).

1948 року «Арка», яку редагує вже один Ю. Шерех, продовжує презентувати творчість неокласиків: № 1 (січень). Уміщено *сонет М. Зерова «Під Новий рік»* (с. 5), *переклад М. Ореста з К. Ф. Маєра* (с. 14) (*на жаль, із п'яти чисел журналу ми змогли віднайти тільки перше*).

У 1950-х роках у Мюнхені виходило кілька газетних видань, більшою або меншою мірою заангажованих у творче доквілля: це тижне-

вик «Український Самостійник» (1950–1957, за ред. К. Кононенка, С. Ленкавського, Д. Штикала, З. Пеленського, Є. Штендери, а з 1954 року – З. Пеленського, Б. Кордюка, Л. Ребета), двотижневик «Сучасна Україна» (1951–1960, у 1952–1955 роках мав сторінки «Література, мистецтво, критика», гол. ред. В. Стахів) і місячник «Українська Літературна Газета» (липень 1955–1960, ред. І. Кошелівець та Ю. Лавріненко), у редакціях яких співпрацювали, зокрема, В. Державин і М. Орест. На сторінках цих газет було видруковано такі матеріали: Державин В. *Книга артистичного збагачення: Рецензія на книгу Михайла Ореста Гість і господар. Книга поезій четверта.* – Філадельфія, 1952. – 58 с. // Сучасна Україна, 1952, ч. 19; Державин В. *З останніх днів земного буття Юрія Клена* // Сучасна Україна, 1952, чч. 23–24; Державин В. *Сонети Ередія і сонети Зерова* // Сучасна Україна, 1952–1953, № 50; Державин В. *Поезії Юрія Клена та її місце в українському письменстві* // Український Самостійник, 1952, ч. 45; Клен Ю. *Бій може початися* // Український Самостійник, 1953, чч. 39–41; Петров В. *Українська інтелігенція – жертва більшовицького терору* // Українська Літературна Газета, 1955, чч. 1–6; 1956, чч. 1–2, 4–9; Кошелівець І. *Зустрічі з Юрієм Кленом (До десятиліття з дня його смерті)* // Українська Літературна Газета, 1957, ч. 11; Чижевський Д. *Юрій Клен, вчений та людина* // Збірник Української Літературної Газети – 1956. – Мюнхен: Українське товариство закордонних студій, 1957. – С. 157–166 та ін.

1961 року починає видаватися журнал «Сучасність» (гол. ред. І. Кошелівець (1961–1966, 1976–1977), Ю. Шевельов (1978–1980), М. Скорупська (1981–1983) та ін., від листопада 1990-го до кінця 1991 року він виходить у Нью-арку (Нью-джерсі), потім переноситься в столицю України), який поступово поглинає названі вище часописи; паралельно діє видавництво «Сучасність», котре спеціалізується на книжковій продукції. У період мюнхенської діяльності в журналі було опубліковано чимало матеріалів неокласицистичної проблематики: тільки за перше десятиліття їх вийшло близько 60-ти (якщо ж урахувувати контекстні згадки про літераторів в інших матеріалах, то ця цифра принаймні вдвічі більша). Це в основному переклади й оригінальні поезії М. Зерова, М. Ореста, Ю. Клена, спогади про покійних уже митців, літературознавчі й перекладознавчі погляди на їхню творчість, презентації авторських і пошанувальних видань. Навіть людині, яка не знайома з усім архівом «Сучасності», достатньо буде ознайомитися з бібліографічним довідником до журналу (2003), укладеним М. Чубуком [2], аби

пересвідчитися в неослабному інтересі видання до неокласики, прагненні зберегти, а за можливості й розвинути її традиції.

Відмітимо, що 1957 року М. Орест разом із колективом очолюваного ним Інституту Літератури підготував і видав книгу П. Філіпович. *Поезії. Редакція М. Ореста. Біографічний нарис О. Ф. Вступна стаття В. Державина*, за яку був удостоєний звання «доктор філософії», але розцінив таке рішення з боку наукового товариства за несерйозне й не прибув на імпрезу. 1958 року він упорядкував і видав уже третю, але першу в Мюнхені (після «Sonnetarium», 1948, Берхтесгаден; «Catalepton», 1951, Філадельфія) збірку М. Зерова – *Corollarium. Збірка літературної спадщини під редакцією М. Ореста. Інститут Літератури, Мюнхен*; 1960 року випускає наукову розправу брата: *Зеров М. Нове українське письменство. Історичний нарис. Випуск перший. Інститут літератури, Мюнхен*, яка презентується вже й на сторінках «Сучасності» (1961, ч. 2, с. 100), і в тому ж таки числі в розділі «Критика і бібліографія» автор огляду про цю працю (іс) відмічає: «Хто прочитає передне слово і повідомлення в кінці книжки, той ствердить, що «Літературний інститут» – це Михайло Орест і гурт ентузіастів, які складаються на видання книжок і самі ж поширюють їх» («Сучасність», 1961, ч. 2, с. 121). 1963 року вийшла вистраждана «молодшим неокласиком» книга-меморіал *Безсмертні. Збірник спогадів про М. Зерова, П. Філіповича і М. Драй-Хмару. Редакція текстів та примітки М. Ореста. Інститут Літератури ім. М. Ореста, Мюнхен*, яка стала його лебединою піснею, а засноване письменником видавництво набуло його ім'я. Варто наголосити, що М. Орест і свої оригінальні та перекладацькі творчі набутки активно видавав, із них у Мюнхені виходили, щоправда, тільки переклади: це книги *Антологія французької поезії (1954)*, *Ш. Леконт де Ліль. Поезії (1956)*, *Море і мушля. Антологія європейської поезії (1959)*, *Сім німецьких новель (1962)*. 1965 року була видана в Мюнхені посмертна авторська збірка митця – *Пізні вруна. Книга поезій н'ята [підготовка до друку І. Качуровського]. Інститут Літератури ім. М. Ореста, Мюнхен*. Слід також відзначити як джерело неокласицистичної теми й зокрема творчості Ю. Клена німецькомовну працю: *Burghardt Josefina. Oswald Burghardt. Leben und Werke. München, Verlag Ukraine, 1962*.

Після відходу в засвіти Ю. Клена, М. Ореста, В. Державина, здавалося б, потьмяніло українське неокласичне світання у Європі, у Мюнхені зокрема, а проте з'являється тут 1969 року І. Качуровський – і неокласика на-

буває свого продовження. Тільки на сторінках «Сучасності» митець і вчений публікує більше сорока своїх текстів (не рахуючи перекладів), у яких говорить про Ю. Клена, сонет, поетичну мову тощо, а при цьому виразно втілює духовну «неокласицистичну формулу» – людини високої книжної культури, залюбленої в знання і водночас відкритої до світу. Книги цього «останнього неокласика», як говорили нещодавно про нього медійники [4], а саме поетичні збірки «Над світлим джерелом» (Зальцбург, 1948), «В далекій гавані» (Буенос-Айрес, 1956), «Пісня про білий парус» (Мюнхен, 1971), «Свічада вічності» (Мюнхен, 1990), позначені неокласицистичною естетикою; переклади, і зокрема книжкові – Франческо Петрарка, «Вибране» (Мюнхен, 1982); «Окно в українську поезію» (Мюнхен-Харків-Ніжин, 1997); «Золота галузка: антологія іберійської та іberoамериканської поезії» (з іспанської, португальської і каталанської; Буенос-Айрес-Мюнхен, 1991) тощо, демонструють його високу школу, засвоєну від братів Зерових, а чимала колекція авторських літературознавчих видань potwierджує, що тут він мав своїм учителем і В. Державина. Видані нещодавно в Україні «Променисті силуети. Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки» (Київ, 2008), «150 вікон у світ. 3 бесід, трансльованих по радіо „Свобода”» (Київ, 2008) поважного «мюнхенівця» узагальнюють і систематизують діаспорний досвід осягнення нашої вітчизняної неокласики та її закордонно-еміграційну творчу рецепцію.

Наголосимо, що мюнхенські культуртрегери-інтерпретатори неокласицизму – в основному професори Українського Вільного Університету, як-от О. Бурггард, В. Петров, М. Степаненко, О. Оглоблин, О. Шульгин, донька М. Драй-Хмари Оксана Ашер, сучасна українська дослідниця Тамара Гундорова та ін., багато з них тут-таки здобули докторський ступінь, а саме В. Державин, М. Орест, Ю. Шерех-Шевельов, Д. Чижевський, І. Кошелівець, І. Качуровський, Ю. Бойко-Блохин (був також професором-славістом Мюнхенського Університету Людвіга Максиміліана) та ін. Звичайно, внесок того чи того з названих учених у розробку проблеми українського неокласицизму неоднаковий: хтось присвятив їй усе своє наукове життя, а хтось залишив тільки мемуарні свідчення про котрогось із літераторів чи порушив питання їхньої творчості в контексті власних досліджень. Однак усі ці напрацювання надзвичайно цінні завдяки своїй фаховій вивірності й уважливому ставленню до текстів, глибокому знанню доби в її найприкметніших ознаках, виразному естетизмові, розумінню природи художньої творчості.

Таким чином, можемо твердити, що в післявоєнному Мюнхені, передусім завдяки сумлінній праці національно свідомої професури, митців і людей державницького чину, було сформоване високоінтелектуальне духовне українське середовище, в якому знаходить своє друге життя чутлива до саме таких культурних вимірів неокласика. У 1945–1990 роках тут активно функціонує українська преса, зокрема й літературного спрямування, одним з аспектів уваги якої стає репресоване письменство Радянської України. Тему українського неокласицизму періодика висвітлює в динаміці – критику й теоретизування з часом змінюють репрезентаційно-мемуарні матеріали. У Мюнхені з’являються кілька фундаментальних книжкових видань (спогадових і літературно-художніх), які започатковують наукове вивчення київської неокласики й неокласицизму; вони і досі не втратили своєї пізнавальної ваги й авторитету, передруковуються й перевидаються в Україні. Українські наукові, а згодом українознавчі кола Мюнхена, зосереджені переважно в УВУ та АМУ, активно долучаються до неокласицистичних студій через свою провідну професуру та вихованців. У цілому, добре помітно, надто з віддалі десятиліть, що Мюнхен стає містом-меморіалом української неокласики в 1945–1960-х роках і водночас центром тяжіння до стилю, який тут активно культивується «молодшими неокласиками». Форми, причини, особливості вкорінення неокласицизму в мюнхенсько-українське інтелектуальне середовище, ретельна бібліографія та історіографія цієї проблеми ще не раз привертатимуть до себе увагу дослідників, як і топос Мюнхена – міста, яке, ймовірно, стало для діячів нашої культури в закордонні «другим Києвом».

Література

1. Агеєва В. Мистецтво рівноваги : Максим Рильський на тлі епохи / В. Агеєва. – К. : Книга, 2012. – 392 с.
2. Бібліографічний довідник до журналу «Сучасність», 1961–2003 / ред.-упоряд. Микола Чубук. – Львів : Кальварія, 2003. – 480 с.
3. Брюховецький В. Здійснення дійсності, або via Dolorosa навспак / В. С. Брюховецький // Розвідки / В. Петров. – Т. 1. – К. : Темпора, 2013. – С. 6–91.
4. Костюк Б. Із відходом Качуровського закінчилась ера української неокласики – експерт, Радіо свобода, 19.07.2013 [Електронний ресурс] / Б. Костюк. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.ua>. – Назва з екрана, 25.07.2013.
5. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с. ; Т. 2. – 624 с.
6. Моренець В. Оксиморон : Літературознавчі статті, дослідження, есеї / В. П. Моренець. – К. : Аграр Медіа Груп, 2010. – 526 с.

7. Москаленко М. Микола Зеров: доля і доробок / Михайло Москаленко // Українське письменство / Зеров М.; упоряд. М. Сулима; післям. М. Москаленка. – К.: В-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 1302 с.

8. Пацке У. Україністичні студії в німецькомовному світі та роль Українського Вільного Університету / Уна Пацке // Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011 / упоряд. Уна Пацке, Микола Шафовал, Роман Яремко. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 2011. – С. 105–128. – (Серія: Varia, ч. 56).

9. Lejtes A. M. Desjat' rokov ukrajins'koji literatury (1917–1927) / Lejtes A. M., Jašek M. F.

Tom 1: Bio-Bibliografičnyj. Charkiv 1928. Zehn Janre sovjetukrainischer Literatur (1917–1927). Band 1: Biobibliographische Übersicht der sovjetukrainischen Literatur 1917–27, Charkiv 1928 / Herausgegeben und eingeleitet von O. Horbatsch. Verlag Otto Sagner. – München: Verlag Otto Sagner, 1986. – IV, XVI, 673 s.;

Tom 2: Orhanizacijni ta ideolohični šljachy ukrajins'koji radjans'koji literatury. Literaturna dyskusija 1925–28. Charkiv 1928. Zehn Janre sovjetukrainischer Literatur (1917–1927). Band 2: Literarische Gruppierungen der Sovjetukraine in den Jahren 1917–27 und ihre Programmanifeste. Die literarische Diskussion 1925–28. Charkiv 1928 / Herausgegeben und eingeleitet von O. Horbatsch. – München: Verlag Otto Sagner, 1986. – 440 s.

Halyna Bilyk

MUNICH-PAGES IN HISTORIOGRAPHY OF THE UKRAINIAN NEOCLASSICISM

In this article the literary reception of Munich as historiographical topos of the problem of the development of the Ukrainian literary neoclassicism

was realized, the cultivation of this style by the representatives of Ukrainian Diaspora: the publication of the poets-neoclassicists' works in the periodicals, anthologies and single editions; the creation of memoir and scientific materials about them; the perpetuation of the masters; the development of the neoclassicist traditions by the Munich's literary emigration after the prohibition of this stream and repressive abolishment of the Ukrainian representatives of 1930th were considered.

Keywords: *poets-neoclassicists, neoclassicism, style, genesis, Munich ukrainistic.*

Галина Билык

МЮНХЕНСКИЕ СТРАНИЦЫ В ИСТОРИОГРАФИИ УКРАИНСКОГО НЕОКЛАССИЦИЗМА

В статье воспроизведена литературоведческая рецепция Мюнхена как историографического топоса проблемы развития украинского литературного неоклассицизма, рассмотрено культивирование этого стиля представителями украинской диаспоры: публикацию произведений поэтов-неоклассиков в периодике, сборниках и отдельными изданиями; создание мемуарных и научных материалов о них; увековечивание памяти писателей; развитие неоклассицистических традиций мюнхенской литературной эмиграцией после запрета направления и репрессивного уничтожения его представителей в Украине в 1930-х гг.

Ключевые слова: *неоклассики, неоклассицизм, стиль, генезис, украинистика Мюнхена.*

Надійшла до редакції 03.03.2014 р.